

Regionstyrelsen

Information. Uppföljning av beslut om förändrat uppdrag för mobil biblioteksverksamhet

Förslag till beslut

- Informationen godkänns.

Sammanfattning

I november 2020 fick Biblioteken på Gotland av regionstyrelsen uppdrag att anpassa och utveckla bibliotekens mobila verksamhet. Syftet var att säkerställa att verksamheten följer bibliotekslagens¹ krav, med särskilt fokus på lagens skrivningar om att biblioteksverksamhet ska vara tillgänglig för alla samt skrivningen om bibliotekens prioriterade målgrupper (barn, unga, personer med funktionsnedsättningar, personer med annat modersmål än svenska och nationella minoriteter) rätt till biblioteksservice. Andra vägledande styrdokument är Biblioteksplan 2022-2024², statistikundersökningen Insiktsrapport - Biblioteksanvändning³ samt förstudien En ny mobil biblioteksverksamhet på Gotland.

Utvecklingsarbetet är inne i ett intensivt skede, där kartläggningar och utredningar ska övergå i konkret biblioteksverksamhet. Arbetet bedrivs

¹ Bibliotekslag 2013:801 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

² Biblioteksplan 2022-2024 <https://gotland.se/104296>

³ Insiktsrapport Biblioteksanvändning <https://gotland.se/112137>

i projektform i samarbete med Biblioteksutveckling Gotland med medel från Kulturrådets satsning Stärkta bibliotek⁴, varifrån region Gotland har beviljats medel under tre år. 2023 är sista året som utvecklingsarbetet finansieras med projektmedel.

En projektledare ansvarar för arbetets fortskridande. Projektledaren har bland annat ansvarat för att skapa delaktighet och dialog med prioriterade grupper, där behov och önskemål om biblioteksservice har undersökts. Projektledaren säkerställer att planeringen av den nya mobila verksamheten utgår från prioriterade grupperns rätt till biblioteksservice.

Två nya fordon som får köras med B-kort har köpts in. Ett omfattande arbete har utförts med att kravställa och anpassa fordonen till att fungera för uppdraget. Fordonen beräknas anlända till ön i månadsskiftet januari/februari och kommer att tas i bruk omgående. Inledningsvis koncentreras verksamheten till förskolor och daglig verksamhet. I närtid planeras service till vård- och omsorgsboenden. En försöksverksamhet där vissa Boken kommer-låntagare erbjuds besök av en bokbil kommer att genomföras under våren. Omfattningen av den mobila verksamheten kommer gradvis att utökas allteftersom behoven hos fler målgrupper kartläggs och omställningen från fast till mobil verksamhet fortskrider.

En utmaning är resursbrist i förhållande till lagkrav och potential. För att den mobila biblioteksverksamheten ska kunna utnyttjas till sin fulla potential behöver befintliga resurser omfördelas. En konsekvens av denna omställning blir att vi behöver minska servicegraden genom att till exempel minska på det bemannade öppethållandet på våra fasta bibliotek och minska eller helt avstå från vissa aktiviteter och service.

Ärendebeskrivning

I november 2020 fick Biblioteken på Gotland regionstyrelsens uppdrag att anpassa och utveckla den mobila verksamheten utifrån bibliotekslagen och dess skrivning om att biblioteksverksamhet ska vara tillgänglig för alla samt om prioriterade målgrupper (barn, unga,

⁴ Stärkta bibliotek på Gotland <https://gotland.se/100431>

personer med funktionsnedsättningar, personer med annat modersmål än svenska och nationella minoriteter).

Nedan beskrivs de förutsättningar och aktiviteter som varit avgörande för arbetets fortskridande, samt vilka utmaningar verksamheten står inför.

Finansiering genom Stärkta bibliotek

Status: medlen från Kulturrådets satsning Stärkta bibliotek finns tillgängliga under 2023, vilket är sista året för projektet.

Utvecklingsarbetet bedrivs i projektform i samarbete med Biblioteksutveckling Gotland (tidigare länsbiblioteket) och med finansiering genom Stärkta bibliotek, Kulturrådets satsning för att öka utbudet av och tillgängligheten till biblioteksservice i hela landet. Region Gotland har beviljats medel under tre år, 3.2 miljoner kronor år 1, 4.2 miljoner kronor år 2, 4.4 miljoner kronor år 3. (Förutom att öka tillgängligheten och utveckling av den mobila verksamheten finansierar de tilldelade medlen även en översyn av bibliotekens digitala infrastruktur med nytt biblioteksdatasystem och ny bibliotekswebb).

Statistikundersökning och förstudie

Statistikundersökningen och förstudien utgör viktiga underlag för utvecklingsarbetet.

Genom Stärkta bibliotek utfördes en statistikundersökning av ett konsultföretag kopplat till forskare från Stockholms universitet för att få reda på vilka målgrupper biblioteket inte når. Slutrapporten publicerades i mars 2020 och visade att det finns grupper i samhället, därtill koncentrerat till vissa delar av ön, som inte nås av bibliotekens verksamhet idag.

Under våren 2020 genomfördes också en omfattande förstudie kring ny mobil biblioteksverksamhet på Gotland inom Stärkta bibliotek, som ger flera förslag på utveckling av den befintliga verksamheten för att nå fler grupper.

Projektledare utreder och utarbetar förslag

Status: ett förslag för hur resurser ska fördelas i ett inledande skede kommer att presenteras för styrgruppen under vecka 4 2023.

Medlen från Kulturrådet finansierar också en projektledare som arbetar cirka 40% av en heltid med att kartlägga och samverka med relevanta verksamheter utifrån ovan nämnda förstudie, till exempel förskolor, fritidshem, daglig verksamhet och äldreboenden för att utveckla verksamhet som motsvarar behoven. Vidare ska projektledaren hitta nivåer mellan reguljär verksamhet och tillfälliga "pop-up"-verksamheter under evenemang eller platser där olika målgrupper tillfälligt samlas, samt utarbeta förslag till fördelning och prioritering av resurser för att skapa förutsättningar för långsiktig bemanning och utförande av verksamheten.

Kartläggning av behov och önskemål

Status: behov av och önskemål om biblioteksservice har undersökts genom tjänstedesignmetoden hos målgrupperna barn (förskolor), ungdomar och daglig verksamhet. Resultatet bearbetas nu av projektledaren och kommer att ligga till grund för planering av verksamheten.

Centralt i utvecklingsarbetet är gotlänningarnas medskapande och delaktighet. Det innebär att vi aktivt behöver efterfråga målgruppernas behov och önskemål vad gäller biblioteksservice. Biblioteken har under hösten utbildat all personal inom tjänstedesignmetoden, där själva kärnan är att skapa förutsättningar för delaktighet och medskapande – vi "slutar tro att vi vet och frågar istället". Under hösten har metoden bland annat använts för att undersöka behov och önskemål hos ett antal prioriterade grupper gällande mobil biblioteksservice, främst förskolor och daglig verksamhet. Personal har frigjorts för detta genom att vikarier har kunnat sättas in genom medel från Stärkta bibliotek.

Inköp av två nya fordon

Status: fordonen levereras i månadsskiftet januari/februari och kommer att tas i bruk omgående både för reguljär och mer tillfällig verksamhet, till en början i mindre omfattning. Omfattningen förväntas öka allteftersom kartläggningar görs av behov hos fler prioriterade grupper samt omfördelningen av resurser från fast till mobil verksamhet fortskrider.

I november 2022 körde den gamla bokbussen sin sista tur. Under 2022 har ett intensivt arbete pågått med att specificera kraven på utformning av de två nya fordon som ska ersätta bokbussen. Fordonen, som är av husbilmodell som får köras med B-kort, är inköpta genom att medel från Stärkta bibliotek har omvandlats till investeringsmedel. Fordonen byggs efter en upphandlingsprocess från grunden av ett företag med hemvist i Kristinehamn. Leveransen av fordonen var planerad till våren 2022, men fördröjdes på grund av världsläget gällande tillgång till komponenter till bilindustrin. Nu är fordonen färdiga och beräknas bli levererade i månadsskiftet januari/februari. Med två mindre fordon blir det lättare att nå platser där den stora bussen hade svårt att komma fram. Två fordon i stället för ett ger stora möjligheter till utökad service till grupper som biblioteket annars inte når. Att fordonen kan köras med B-kort gör att fler anställda på biblioteken på ön kan vara delaktiga i den mobila verksamheten.

Bedömning

Den nya mobila verksamheten innebär stora möjligheter att möta såväl nya som prioriterade målgrupper över hela Gotland och ett fortsatt arbete är nödvändigt och ska prioriteras för att säkerställa att detta sker med hög kvalitet och i enlighet med bibliotekslagens krav. Under åren 2017-2021 har biblioteken hanterat en besparing på 4,5 mnkr. Att klara grunduppdraget med tio fasta bibliotek samtidigt som vi utvecklar och utökar den mobila verksamheten inom befintliga resurser kommer att kräva en omfördelning av resurser från fast biblioteksverksamhet till den mobila verksamheten. För detta krävs ett omfattande omställningsarbete. Kompetent personal i tillräcklig omfattning är nödvändig för den mobila verksamhetens hållbarhet och utveckling. Till exempel kommer personal att i högre utsträckning behöva förlägga sin arbetstid till mobil verksamhet istället för som nu vara placerade på

ett fast bibliotek. Om vi ska hålla samma höga kvalitet på den mobila verksamheten som på vår fasta verksamhet bör den mobila verksamheten i första hand bemannas av bibliotekarier. Lägre bemanning och mindre tid för bibliotekarierna på de fasta biblioteken medför att viss service och aktiviteter som idag erbjuds inom den fasta ordinarie verksamheten kommer att behöva minskas eller helt tas bort. Även öppettider med bemanning kan komma att behöva minskas för att frigöra resurser till den mobila verksamheten. Här kan fler bibliotek som erbjuder Meröppet utgöra ett alternativ till bemannat öppethållande. Under 2023 undersöks möjligheten att införa Meröppet på biblioteket i Fårösund.

Så fort de nya fordonen anlämt kommer vi att ta dem i bruk för uppsökande verksamhet i den skala som befintliga resurser tillåter. Verksamheten kommer att gradvis byggas ut allteftersom processen med att omfördela resurser i form av personal från fast till mobil biblioteksverksamhet fortskrider. Detta arbete innebär en omfattande omorganisation av bibliotekens befintliga verksamhet som kommer att kräva tid. Ett måldatum, liksom en fullständig målbild, är svårt att ange i dagsläget.

Regionstyrelseförvaltningen

Torsten Flemming
tf Regiondirektör